

Zeitschrift:	Museum Helveticum ad juvandas literas in publicos usus apertum
Herausgeber:	Litteris Conradi Orellii et Soc.
Band:	- (1747)
Heft:	8
 Artikel:	Stephani Hathvani [...] animadversiones theologico-criticae
Autor:	Hathvani, Stephanus
DOI:	https://doi.org/10.5169/seals-394614

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 21.08.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

(*) STEPHANI HATHVANI
S. S. M. CONSECR. ET PHILIATRI.
N. HUNGARI.

ANIMADVERSIONES
THEOLOGICO - CRITICÆ.

§. I.

MUltum hucusque illustre Bilhami vaticinum (a) interpres doctissimos exercuit; quid per vocabulum **שְׁתִּים** intelligi oporteat. Ego vero, id mihi negotii nunc non sumam, ut longam hic eorum seriem enumerem, qui aut pro *Sethi posteris* acriter depugnant, vel qui **בָּנֵי שְׁתִּים** cum Junio & Tremellio eos esse contendunt, *qui pone sunt*. Liceat vero mihi, dum certiora a doctioribus condocear, modeste hic loci ab eorum sententia discessionem facere. Mihi saltem nihil planius esse videtur, quam per **שְׁתִּים**, **filios ebrietatis** intelligi oportere. Enim vero in litteris hebraicis, non prorsus novum est, a verbis tertia **הַ** quiescentibus, hac litera **הַ** abjecta, no-
O o 3 mina

(*) Nobil. ac Doctiss. Viro, quod istas Animadv. quarum primas q. lineas pronuper Basileæ Præside Vener. & Clarissl. Viro J. CHR. BECKIO sub academicæ Disputationis forma proposuerat, posterioribus curis nunc emendatas & insigniter auctas, ut plane novum opusculum videri possint, precibus nostris permittere voluerit, publice hic gratas persolvimus grates, atque in novo studiorum genere, cui nunc animum applicuit, faustos itidem successus ex animo apprecauiur.

mina continuo enasci. Hoc modo, **אֲשֶׁר שָׁלַח** in Ni-
phal נִשְׁלָה erravit, (b) fit **שֵׁל** error: (c) sic a
גָּאַח elatus est, fit **גָּאַח** superbus (d): ita a **דָּגָה**
fit **דָּגָה** piscis; a **בָּנָה** fit **בָּן** filius. Cum autem
שְׁתִּי, a **שְׁתִּי**, compotationem seu συμπόσιον (e)
& **מִשְׁתָּה** coavivium lautissime instructum (f) sig-
nificat: quid impedit, quominus **שְׁתִּי**, *Ebrietatem*
commodissime designet? Neque minus id in am-
plissima luce positum est, Patriarcham Loth, cum
vino somnoque velut oppressus jaceret; neque id,
quod cum filia sua nocte intempesta gesserat ne-
gotium, per ebrietatem gravem nosset: Moabum
ab ea suscepisse. (g) Quare Bilham, elegantissime
non minus, quam etiam jure optimo Moabitas,
בְּנֵי שְׁתִּי, *filios ebrietatis* adpellare potuit. Nam Mo-
abitas, non dissimilem natalibus suis vixisse vitam,
tristissima illa Historia, quæ Numer. C. XXV. ie-
gitur, evictum dedit. Enimvero Judæos, a Mo-
abitis ad solemnia Deorum suorum sacra invita-
tos; iis cum maxime auctoribus & Baccho & Ve-
neri induluisse, divinus Scriptor memoriæ prodi-
dit. (h) Sed & ipse nexus orationis, styli-
que majestas ac phrasium pondus, quibus hoc va-
ticinum conceptum est; interpretationem quam
adulti, suadere videntur. Quid illustrissimum il-
lud Sidus, ex Jacobo post multa demum secula
proditurum, utrisque populis faceret, qui tum
Bilhami oculis obversabantur & quo sidere adfla-
ret: id ipsum, nobili vatinicio exponebat. At
vero Bilhami oculis, Moabitæ, Hebræi & cete-
ræ Cananæorum familiæ, quos ex summo verti-
ce montis prospectabat, subjecti fuerunt. (i) Cla-
dem igitur Moabitis & Idumæis oppido gravem
imminere, pronuntiat. In hoc autem quod Ju-
dæi

dæi jam jam meditabantur prælio, feliciter manum conserturos significat. Immo id fore, ut non solum Moabitæ & Idumæi sub jugum mittantur: sed etiam civitates eorum funditus revertantur. (k) Eadem Amalecitas & Kenæos experturos fata continuo exposuit. (l) Tandem id etiam Bilhamus addebat, quamquam Judæi vicitria nunc arma inter Cananæos circumferent, eorumque hæreditatem a majoribus acceptam occupabunt, quin & ipsi pace aliquamdiu fruentur: tamen venturum esse tempus post Secula sera, cum Oceanus ingens naves bellicas, inimicas Judæorum genti exponet; quæ, finem dominio eorum, juxta ac Reip. imponent. (m) His finibus omne id quod Bilham proferebat vaticinium continetur. Certe totus hic orationis habitus nihil illius generis complectitur, quod de Ecclesiæ, aut fidelium, qui Christo olim fidem adhibebunt ædificatione, accipi deberet.

Adhæc interpretationi nostræ communiendæ, non leve pondus ex phrasium inter se facta comparatione, quibus in hoc oraculo Bilham usus est, accedere putamus. Res magnas ille dixit: hinc verbis etiam ac phrasibus magnificis eas exornavit. Enimvero Kenæum populum fortem ac bellicosum, *qui*que *Sedem* *domicili**i* *sui* *inter* *munitissimas* *petras* *constituisset* adpellabat. (n) Amalec *princeps* *gentium*, seu *nobilissimus* *populus*, Bilhamo dictus est: (o) Jacob vero felix ille pater [seu gens *Judæorum*] ex quo Princeps *ille* *qui* *dominaretur* prodiret, nominabatur. (p) An vero existimabimus, cum ceteris omnibus de quibus Bilham locutus est, epithetum aliquod addebat, solos Mo-

abitas eum neglexisse? Tota certe hæc oratio prophetica, ut etiam Moabitæ simili ornarentur, vel notarentur Epitheto, postulare videtur. Moabitas ergo *filios ebrietatis*: hoc est, populum vino deditum, & vitiis, quæ ebrietatem comitantur, obnoxium adpellabat. Atque ita prout alias heroicis virtutibus inclaruisse testabatur: ita Moabitas, scleribus ac vitiis, ceteros omnes anteivisse, confessus est.

Sentio tamen id nobis hic opponi posse, quod integra sententiæ explicatio a verbo קָרַךְ pendere videatur. Hoc autem verbum si per *ædificavit*, non autem *destruxit*, reddendum est, inutilis omnis noster conatus sit, necesse est. Evidem verbum קָרַךְ, quod semel præterea apud Efajam reperitur (q) per *ædificavit* non inepte posse transferri non diffiteor. Quamquam vero id largiar, non tamen ullam necessitatis legem mihi imponi sentio; ut eandem significationem, in loco nostro agnoscam.

Id enim testatissimum est, non raro unum idemque vocabulum diverso, immo plane contrario sensu sumi debere. Atque hanc significacionem contrariam, non jam primaria vocis significatio, sed nexus orationis, & ceteræ phrases determinant: ut adeo interpretem, vocem aliquam obviam, hoc potius quam illo modo exponere jubeant. Multis hoc condocere difficile non esset. Hic unico, eoque vulgatissimo exemplo defungi sufficiat. Verbum בָּרַךְ significare *benedixit*, tironibus notum est. Sed hoc idem verbum I. Reg. XXI: ¶. 10. 13. reperitur ubi
male.

maledixit significat. Ut nunc de locis aliis taceam (r). Novi equidem quod idem verbum etiam *salutavit*, *valedixit*, significet; sed hæ sunt priori analogæ. Quod si Nabot, Regi benedixisset, aut saltem eum salutasset, vel ei valedixisset; quo demum quæso colore Achab illum interfici jussisset? Sed cædi viri innocentis, maledicta ac convitia in Deum & Regem fuisse prætexta, cum nexus orationis, tum mortis genus quo ille adfectus est, comprobavit. Etenim eum, qui Deo convitia ingessit, lex lapidibus obrui præcepit (s).

Cum igitur id in confessu sit, unum idemque verbum pro vario orationis nexu, ac phrasium combinatione, contrarium etiam, primariæ significationi, admittere sensum; usque adeo exemplo ex Esaja adducto non movemur; ut salva ejus auctoritate, nostram in plano esse sententiam, existimemus. Sed ut ut hoc non esset, verbum קְרָכֶר etiam *destruere* apud Hebræos significat. Id quod Buxtorfius in Lexcio suo adnotavit. Sic Zoh. in Gen. col. 483. קְרָכֶר הַקִּיר *Destructionem parietis* significat. Item בְּ כָל הַלִּילָה מְקָרְכֵרין *Boycallileha* Destruerant in ea tota nocte. Ber. rab. Sect. 74.

Quæ cum ita a nobis exposita sunt, cum ex nexu orationis tum phrasibus ceteris inter se comparatis; id nobis quam simillimum veri videtur, ut verba hoc modo transferantur: *Et destruet omnes filios ebrietatis.*

Neque video, cur in versu sequenti (t) קִין redatur per *Kain*, & non potius per *ensem* vel *gladium*: ut illa vox alibi (u) usurpatur. Adeo ut, mea quidem sententia, ita illa transferri possint: quamquam munita sit sedes tua [Kenæe &c.]: nihil

secius devastabitur gladio: usque quo Assur tandem captivum te ducat. De Kaino hic cogitandi, quod vox superior נָשׁ interpretibus occasionem dederit; nemo non oculatior videt.

- (a) Num. XXIV. 17. (b) 2. Chron. XXIX II. 2.
 - Reg. IV. 28. Job. XXVII. 8. (c) 2. Sam. VI. 7. (d)
 - Jesaj. XVI. 6. (e) Eccles. X. 17. (f) Esaj. XXV. 6.
 - (g) Gen. XIX. 32. sq. (h) Num. XXV. 2. 8. confer. I.
 - Cor. X. 7, 8. Apocal. II. 14. (i) Numer. XXIII. 28.
 - (k) Ibid. Cap. XXIV. 17, 18. (l) Ibid. versibus 20. 21.
 - (m) Ibid. vers. 24. (n) Ibid. vers. 21. (o) Ibid. vers.
 - 20. (p) Ibid. vers. 19. (q) Esajæ. XX. 5. (r) Job.
 - Cap. I. 5. II. & Cap. II. 9. (s) Levit. XXIV. 14. 15. 16.
 - (t) Num. XXIV. 22. (u) 2. Sam. XXI. 16.
-

§. II.

In Apostolica illa, de Episcopis seu Presbyteris lege, (a) simultaneas tantum, non autem successivas vetari nuptias, uti loquuntur: vulgatissima plerorumque Theologorum Protestantium est sententia. Quominus vero in hanc, & ipse ego, pedibus velut ire sententiam potuerim; multa eadem hæc saepe conantem prohibebant. Enimvero, S. Apostolus eadem prorsus ratione, mulieres viudas deligi jubebat, ad certas res sacras curandas sive Diaconissas, quæ uniantum viro in nuptias convenerant. (b) Per has *univiras* vel illæ sunt intelligendæ, quæ semel tantum connubii molestias sunt expertæ? vel quæ uno eodemque tempore uni solum viro, non autem pluribus simul in matrimonio erant? Cum autem locum priorem, præstantissimi interpretes hoc modo exponunt: illi ab Apostolo ad sanctissimum

simum munus aditum denegari, qui plures simul
 uxores habet: ex lege oppositionis, idem ut de
 Diaconissis dicant; illam non posse Diaconissam
 eligi, quæ pluribus simul viris nupta erat: atque
 ita posteriorem hanc, ut tueantur sententiam, ne-
 cessè est. Quodsi ita est, illud viris optimis de-
 monstrandum incumbit, temporibus Apostolo-
 rum non solum πολυγαμίαν; sed etiam πολυανδρίαν
 in Græcia receptissimi usus fuisse. Quod utrum-
 que falsissimum esse, eorum nemo non videt;
 qui historiam ejus temporis vel fugientibus oculis
 inspexit. Contra ea, id in magna luce positum
 est; jam antiquissimis temporibus, a Cecrope
 (c) legem fuisse latam, ut unus, uni tantum
 feminæ eodem tempore connubio jungeretur.
 Xenophon certe, non solum legis illius, quæ
 unum uni junxit, clarissime meminit; sed ejus
 legis originem ad Deum refert. (d) Pausanias me-
 morat, in Achaja Telluris sacerdotio feminas fun-
 ctas; quæ uni tantum marito nuptæ fuerant.
 (e) Adhæc, ea quibus Apostoli in terris agebant
 ætate; nemo nescit, totam Græciam in Provin-
 ciæ formiam a Romanis redactam: legibus vixi-
 se Romanis. At Romanorum legibus, una uni
 tantum viro, eodem tempore nubere potuit; &
 unus, unam tantum connubio sibi jungere (f)
 Quid? quod UNIVIRÆ in templo Pudicitiae sa-
 cra faciundi jus singulare habebant. (g) Quare
 cum Justinus Martyr (h) de Christianis adfirmat,
 γαμήσιν ὡς πάντες; tum Athenagoras clarissimis
 verbis ad M. Aurelium & L. A. Commodum
 Imperatores scribit: Τυνάντα μὲν ἔκαστος ἡμῶν, ἦν
 ἡγάγειο καὶ τὰς ὑφ ὑμῶν τεθειμένας νόμους, νομίζων
 ρᾱͅ τῶν μέχρι παιδοποιόσαθαι. Unus quisque no-
 strum

strum Uxorem suam, QUAM SECUNDUM LEGES
 a vobis positas duxit: uxorem existimat, usque ad
 liberorum procreationem. Modeste hic Athenagoras
 Ethnicis significat, Christianos non libidinis explen-
 dæ gratia uxores ducere; sed ut liberos suscipiant.
 Immo etiam ipsum vulgus Christianorum, tanto
 ea ætate continentiae studio tenebatur; ut Athe-
 nagoras pàlam id Imperatoribus testetur: *Multos*
apud Christianos reperi, cum viros, tum mulieres,
qui cælibes consenserant; οἵος τις ἐτέχει μένειν; οὐχ
ἐν γάμῳ aut qualis quis natus est, aut UNICIS in
nuptiis maneat. Hinc illud fiebat, quod is Chri-
 stianos, propter hoc virtutis studium, μονογά-
 μους adpellabat. (i) Tandem nemo melius de-
 mente Apostoli judicare potuit, quam Eccle-
 sia, quæ Apostolorum ætatem proxime attigit.
 Eam vero alio longe sensu, verba Apostoli ac-
 cepisse, quam hodie fieri assolet: Tertullianus
 (k) evidentissime docet. *Quantum, inquit, de-*
trahant fidei, quantum obstant sanctitati nuptiæ se-
cundæ; DISCIPLINA ECCLESIAE ET PRÆSCRI-
PTIO APOSTOLI declarat: cum DIGAMOS non
sinit præsidere; cum Viduam allegi in ordinem nisi
UNIVIRAM non concedit. Quid hoc aliud est?
 quam sua ætate, quippe qui A. P. C. N. 192
 factus est Presbyter, a viris apostolicis in Eccle-
 sia, hoc sensu accepta Apostoli verba suisse: quod
 iis tantum ad munus sacrum ille aditum conces-
 sit, qui unius tantum matrimonii vinculo nexo
 fuerant. Neque contra hoc tam clarum Tertulli-
 ani testimonium, illa exceptio aliquid valet, quod
 is Montanista demum, secundas quorumvis dam-
 nabat nuptias. Non enim de eo hic nobis ser-
 mo est; an ille tandem Montanista, omnes &
 omnium

omnium nuptias secundas damnans errabat? quod facile largimur; sed an ea ætate apostolica Tertulliani, in Ecclesia Catholica, Presbyteris secundas iterum nuptias celebrare licitum fuit? id vero est quod conceptis verbis Tertullianus negat; atque in hoc negotio *Disciplinam Ecclesiæ*, vel si mavis Canonem Ecclesiæ, velut argumentum maximi ponderis; ut uxori id quod voluit persuadeat, adducit. Quod vero Tertullianus, nondum Montani errore infectus, hæc ad uxorem scribebat, (k) inde clarum est; quod periodo præcedenti uxori ait, eam *non delicturam si renupserit*, h. e. si illa iterum nuptias secundas, post ejus mortem celebraverit: id quod ea quæ prius disserebat ostendunt. Sed cum demum in Montani castra discessione fecit, non interest, inquit, vivo an mortuo viro nubat. (mulier.) *Adulteratur autem, qui alteram carnem sibi immiscet, super illam pristinam, quam Deus aut conjunxit in duos, aut conjunctam deprehendit.* (l) Item, alium habebit in Spiritu, (virum jam defunctum) alium in carne, HOC ERIT ADVLTERIVM unius feminæ in duos viros conscientia.

Ergo cum jam Montanista erat Tertullianus, secundas nuptias pro adulterio habuit: (m) quas tamen sine peccato iniri posse, in libro ad uxorem scribebat. Verum communem illam de Presbyteris fuisse Ecclesiæ Sententiam, ex objectione Catholicorum, quam hi Montanistis opponebant, & quam Tertullianus etiam solvendam sibi sumvit, clarissime conficitur. *Adeo inquiunt (Psychici h. e. Catholicæ) permisit Apostolus iterare conubium; ut SOLOS, QUI SUNT IN CLERO,*

mono.

monogamiae jugo adstrinxerit. (n) Quod demum quæso, hoc testimonio evidentius postulabis? Origenes certe, hujus rei tanquam communis Ecclesiæ consuetudinis meminit. *Ab Ecclesiasticis*, inquit, *dignitatibus*, non solum fornicatio; sed & nuptiæ repellunt: neque enim *Episcopus*, nec *Presbyter*, nec *Diaconus*, nec *Vidua* possunt esse *Digami*. (o) At Origenes æqualem habebat Tertullianum. Qui locus eo melius in rem nostram facit, quod hic phrasis Apostolica μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ, eodem sensu ab Ecclesia accepta fuisse ab Origine innuitur, quo altera de Diaconissis: ἐνὸς ἀνδρὸς γυνὴ. Ut nunc de iis taceamus, qui ætate paullo Origene posteriores erant; sed in eundem sensum verba Apostoli interpretabantur: inter quos videri possunt Ambrosius, (p) Hieronymus, (q) Epiphanius (r), immo etiam canon Apostolorum XVII. quos ego, a Synodis Seculi secundi & tertii conscriptos fuisse, cum Beveregio censeo. Tandem inspici possunt Canon I. Concil. Agathensis & Can. 69. Carthagin. Concil. IV. tum Laodiceni Can. I. Lucem huic rei multam denique adfunctent, Justinus Martyr, (s) Athenagoras, (t) Theophilus Antiochenus, (u) Minucius Felix, (x) Basilius M. (y) & alii inspecti.

(a) 1. Tim. III. 2. (b) 1. Tim. V. 9. (c) Atheneus I. IV. c. II. & L. XIII. in princ. (d) De administratione domestica p. m. 661. (e) In Achaic. c. 25. p. m. 591. (f) Imp. Valerianus & Gallienus. Eum inquiunt, qui duas simul habuit uxores, sine dubitatione comitatur infamia l. eum qui 18. C. ad l. Jul. de adulter. Sic Diocletian. & Maximianus Imp. Nemini, ajunt, qui sub ditione sit romani nominis, binas uxores habere posse, vulgo patet; cum etiam in edicto Prætoris, hujus-

jusmodi viri infamia notati sint. Cod. I. V. Tit. 5. de Incest. nupt. c. 2. Primus autem ex Romanis Antonius, duas uxores contra omnium romanorum morem habuisse, a Plutarcho notatus est. In collatione Demetrii & Antonii. Αρτώνος δέ πρωτεύει μὲν ὁ μοῦ δύο γυναικες ἡγάγετο προΐγρα μηδεὶς Πρωτεύει τολμήμενος. Primus autem Antonius duas simul uxores duxit: rem nulli Romanorum frequentatam hanc est ausus. Lepidum sane est, id quod Papyrius matri de nuptiis commentus est; sed quod egregie etiam in rem nostram facit A. Gell. I. 1. c. 23. Unam uni tantum semel jungi potuisse, & Dionys. Halic. I. II. p. 95. docuit. (g) Apud Romanos sane ea ætate qua Apostoli vivebant, UNIVIRÆ nomen, quod mulierem uni tantum viro nuptam significaverit, ex Livio, non multum Paulo Apostolo antiquiore disci potest. Is enim univiram, idem significantibus verbis UNI (viro) NUPTAM ad quem Virgo deducta est, adpellavit. Hist. I. X. c. 23. atque e facello Pudicitiae illas exclusas fuisse, quæ pluribus deinde viris nupserunt, præter priorem maritum: ex eodem loco perspici potest. Sed etiam S. Ignatius Diaconissas UNIVIRAS, siccirco VIRGINES VI-DUAS nominabat; quod post primas nuptias, perpetuam continentiam observabant. in Epist. ad Smyrn. cap. ultimo. Ita Pasiphaë post tres liberos Phædram, Ariadnem, & Androgeum susceptos: Virgilio virgo dicitur Eccl. VI. v. 47. Et Electra, quod nunquam collocanda marito esset: Inops virgo vidua ante thalamos, a Seneca Tragœdo adpellatur. in Agamen. v. 981. 992. Postrem huic, ex Ethnicorum scriptis multa conspergere, atque id demonstrare, apud omnes pæne gentes moratores μονογαμίαν in magna semper laude fuisse; nisi aliunde abunde mihi constaret, talia vix sine reprehensione multorum, in hujusmodi scriptis hodie posse proferri. (h) In Epist. ad Diognet. §. 5. p. m. 236. (i) Legation. pro Christianis p. 310. Scribebat vero anno P. N. C. 177. (k) Ad uxorem I. 1. c. 7. (l) De Monog. c. 9. 10. (m) Ibid. c. 11. & in locis c. 9. & 10. adductis. (n) Ibid. c. 12. (o) Homil. XVII. in Lucam. (p) De offic. I. I. c. 5. (q) Epist. 2. ad Nepot. (r) In expositione fidei

fidei n. 22. (s) Apol. I. §. 29. p. 61. (t) Legat. pro Christianis §. 33. p. 311. (u) Ad Autolycum l. 3. (x) In Octav. (y) In Epist. ad Antilochum, quæ tandem in canones recepta est. Qui autem, ab Apostolo hic loci, per Digamos, illos cum Vener. Beza in Comment. ad h. l. intelligi volunt, qui juste vel injusta de causa priori uxori repudium dederunt, recte quidem in eo sentiunt, quod eos, ab Ecclesiastico munere ab Apostolo exclusos agnoscent; sed an in hoc sensu acquiescendum sit, & non ultra vis phraseos extendenda? longe alia est quæstio. Nos saltem videmur, id evictum dedisse, Apostolum ex more Græcorum & Romanorum qui tum vivebant; phrases istas tum de Episcopis, tum de Viduis usurpare.

§. III.

Eruditus Monachus S. Mauri, (†) qui Justinum, Athenagoram eet. Parisiis edidit, (a) maiorem in modum sibi placet, in Justini Martyris verbis, quæ Apologia prima (b) reperiuntur: 'Οὐ γὰρ, Justinus inquit, ὡς ποιὸν ἀρτον, οὐδὲ ποιὸν πόμια ταῦτα λαμβάνομεν. ἀλλ' ὅν τρόπον διὰ λόγου θεοῦ σαρκοποιοθεῖς Ιησοῦς χριστός ὁ σωτὴρ ἡμῶν, καὶ σάρκα καὶ αἷμα ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν ἔσχεν. οὗτος καὶ τὸν διὲ εὐχῆς λόγον, τοῦ παρὰ αὐτοῦ, εὐχαριστηθεῖσαν τροφὴν, ἐξ ἓν, αἷμα καὶ σάρκες πατὰ μετασολὴν τρέφονται ἡμῶν· ἐπείνου τοῦ σαρκοποιοθέντος Ιησοῦ καὶ σάρκα καὶ αἷμα ἐδιδάχθημεν εἶναι. Neque enim ut communem panem, neque ut communem potum ista sumimus; sed quemadmodum, per Verbum Dei caro factus Jesus Christus Servator noster, & carnem & sanguinem habuit, nostræ salutis causa: Sic etiam, per preces verbi, per illud verbum (precatonis) ab illo (traditum) benedictam alimonium, ex qua (alimonia) sanguis & corpora nostra, per transmutationem nutriuntur; illius incarnati Jesu & carnem

nem & sanguinem esse edociti sumus. Sic intricata
 haec verba reddidimus. Omnem hic lapidem
 Vir Doctiss. movit, (c) ut conficiat, Justinum
 eadem cum Pontificiis de S. Cœna sensisse, &
 penitus ex mente eorum scripsisse. Sed quam ste-
 rilis sit omnis ille, quem huc impendit labor,
 paucis ostendemus. Ex Justini verbis, inde Vir
 Cl. argumentum sumere conatur, quod in loco
 adducto, Justinum putat docere; Christianos,
 eadem prorsus ratione credere, Christi D. corpus
 in S. Cœna esse; quam de eo persuasi fuerunt,
 Christum verum corpus humanum habuisse. At-
 que ita sibi Vir Cl. plane persuasit, Justinum in-
 ter incarnationis mysterium & Eucharistiam, com-
 parationem hic instituisse. At omne aliud potius,
 quam quod ille contendit, Justinus docet. Id pri-
 mum de Christianis, Justinus ingenue confessus
 fuerat, eos Christum D. verum profiteri Deum,
 (d) qui ex virgine verus homo natus est: (e) tum
 Divinitatem ejus probavit, (f) denique id etiam
 narrare exorsus fuit, quos ritus in sacris faciun-
 dis adhibeant. (g) Quare perspicue docet, Chri-
 stianos illis, qui jani apud eos per baptismum,
 religioni illi, quam antea de Patre Filio & Spiritu
 sancto exposuit, initiati sunt; panem & vinum
 dare, sive cibum aliquem, (h) sed non vulga-
 rem aut vilem; verum talem, qui postea quam
 per preces consecratus est, illius Jesu, quem ante,
 carnem humanam sibi propriam adsumsisse
 ostendit; corpus & sanguis deinceps ab iis habe-
 tur, non autem panis & vinum vulgare. l. c.
 Nullus hic penitus sermo est, de imaginaria illa
 Pontificiorum *transubstantiatione*; sed simplicissime
 adfirmat, Christianos panem & vinum, postea

quam per preces consecrata sunt, Iesu Christi corpus & sanguinem vocare. Quid enim aliud vult? cum dicit, ἐδιδάχθημεν εἶναι, edocēti sumus esse, id est, ut antea locutus est, non vulgarem panem amplius vocamus, sed corpus Christi. Id quod, & nos ipsi lubentissime dicimus & facimus. Atque eadem ratione, qua olim Justinus sentiebat, nos etiam, per transmutationem alimentorum *panis & vini*, *corpus & sanguinem nostrum*, in S. Cœna nutrirī, uno ore profitemur. Id quod Pontificii pernegant, cum post benedictionem, non amplius panem superesse adfirmant, sed species nudas. (i) Quibus umbris, corpora nostra posse nutritiri, is tantum crebet, qui numi argentei sonitu, etiamsi pecunia creditori non tradatur; debitum tamen posse persolvi, sibi persuadeat. Accedit ad hæc illud etiam, quod si eadem cum Pontificiis, de vino Cœnæ Dominicæ Justinus sensisset: nullo modo videtur Ethnicorum calumniam potuisse depellere & objectioni eorum satisfacere. Hi enim, Christianos in suis sacris αἱματοῖς ἐμπίπλασθαι sanguine impleri ajebant. (k) Quod si enim Justinus credidit, Christianos in suis sacris cœtibus, sanguinem Christi ore haurire: sane Ethnicorum illa vox, non calumnia; sed vox verissima fuerat. Neque video, quomodo alias, Justinus negare potuisset: Christianos ταῦτα τὰ μαθήματα φεύγειν, hujus generis doctrinas, quod sanguine impleantur fugere, (§. eodem.) si de omni sanguine, hoc intellectum voluit. Id enim Justinus, nullo modo ignorare potuit, doctrinam de S. Cœna occasionem Ethnicis dedisse, ut eas, de sacris Christianorum opiniones foverent; eos illig carnes humanas vorare, convivia-

que

que Thyestea agitare ; simulque sanguinis haustu
impleri : & tam sacrato poculo , velut auctora-
mento quodam , ad scelera compingi. Nusquam
commodius , quam hic loci Justinus respondere
potuisset ; Christianos non infantum vel hominum
aliorum sanguinem bibere , sed Christi. At ille ,
a Christianis sanguinem bibi rotunde negat : im-
mo vero palam testatur , eos talia dogmata fuge-
re , & quod hujuscemodi instituta , Ethnici , iis
adfinigunt , εἰς ἀνατίχες (χριστιανούς) περιβάλλοντες
(§. eodem.) Justinus sane , quod Corpus Christi
non ori & dentibus dari putaverit : sed panem
ad recordationem mortis Christi , & poculum in com-
memorationem fusi sanguinis esse institutum , credide-
rit : totidem verbis ille ipse docet. (1) Ut adeo
nihil præsidii , Cl. Virum in Justino , pro errore
suo incrustando reperisse palam sit.

(+) Est is Prudentius Maranus , Bibliothecæ S. Ger-
mani præfectus , ut quidam ex Amicis meis , qui cum eo
Parisiis nuper versabantur , retulerunt. (a) 1742. in
fol. (b) §. 66. pag. 83. (c) præf. suæ quam Ju-
stino præmisit Part. II. c. 9. (d) §. 13. p. 50.
§. 23. p. 57. (e) §. 30. - - 34. p. 65. (f) §. 38. p. 41.
45. 50. 51. 60. (g) §. 61. 65. p. 82. 83. (h) Vide lo-
cum citat. ad (b) (i) Concil. Trid. sess. 13. Can. 2.
p. m. 59. (k) Apol. II. §. 12. p. 97. (l) Dial. cum
Tryph. §. 41. p. 137. Dialog. ejusdem §. 70. pag. 169.

§. IV. Non minus eruditus ille Vir , (a) acri-
ter contendit , Justinum credidisse , Eucharistiam
esse sacrificium proprie dictum : sed quod eum ,
idem præjudicium , quod ante ad Justinum le-

gendum attulerat in errorem induxerit ; velut in
 compendio videbimus. Clarissima illa Justinis
 sunt (b) ὅτι μὲν οὖν καὶ εὐχαῖς ηγῆ εὐχαριστίαι πότων
 αἵρεων γινόμεναι , τέλεσαι μόναι ηγῆ εὐάρεστοι εἰσε τῷ
 θεῷ θυσίαι . - ταῦτα γάρ μόνα καὶ χριστανοὶ παρέλα-
 βον ποιεῖν , ηγῆ ἐπ' αὐτούσιν δὲ τῆς τροφῆς αὐτῶν
 ξηρᾶς τε καὶ υγρᾶς , ἐν ᾧ , καὶ τοῦ πάθους , ὁ πέ-
 στοντες διάυτοῦ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ μέμνηται . Equidem
 preces & gratiarum actiones , quae a dignis peraguntur ,
SOLA SUNT PERFECTA ET ACCEPTA DEO SACRIFICIA. Hac enim sola (sacrificia) Christiani
 peragere didicerunt , etiam in recordatione almoniae suæ
 siccæ & liquidæ , in qua (Almonia) passionis , quam
 Filius Dei propter eos pertulit recordantur . Cum hæc
 ita Justinus exposuit , sequenti §. statim subjicit :
 (c) Hic enim eximus Sacerdos & Rex aeternus Christus , cuius in secundo adventu , ne existinetis Esajam
 aut ceteros Prophetas dicere , sacrificia sanguinis aut li-
 bationum altari imponi : ἀλλὰ ἀληθινές καὶ πνευματι-
 νὲς ἀνετοντας ηγῆ εὐχαριστίας . Sed veras & spirituales lau-
 des & gratiarum actiones . Doctiss. Editor vertit ,
 sed vera & spiritualia , laudes & gratiarum actiones
 id est sacrificia : cum tamen omnes codices illa duo
 adjectiva , virili genere legunt ; atque ita ad αἴρους
 referuntur . Hoc tantum Editor in notis ad h. l.
 monet , *Visa est mihi interpunctio necessaria , id est*
 post vocem πνευματικούς . Credo sane , sed quam
 ab eo , non regulæ bonæ interpretationis ; ne-
 dum Justinus requirebat . Justinus enim Trypho-
 ni ait , non amplius proprie dicta sacrificia altari
 imponi , illud enim tempus quo id fieri solebat ,
 exspiravit : sed laudes & gratiarum actiones Deo
 offerri ; quæ , sola sunt vera sacrificia . Eadem
 prorsus ratione , ut in expositione rectæ confes-
 sionis

sionis §. 18. ad finem. Χριστῷ θύομεν διπλεῖς
 θυσίαν ἀνέσεως, καὶ σπένδομεν ὡς θεῷ δεῖταις εἰληφ-
 τεῖς, καὶ θύομεν ἐνώδιαν πράξεων, ἀυτὸν ἔχοτοῖς
 ἀναστρέψοντες, ἀυτὸν ἀναπνέοντες, ἀυτὸν λογιζόμε-
 νοι, ἀυτῷ προσενέχοντες, ἀυτὸν ἐν πᾶσιν ὑμνῶντες
 τὴν μακρίαν ἐλπίδα, καὶ χορηγὸν τῆς ἀνωτάτω βα-
 σιλείας. „ Christo immolamus hostiam laudis & li-
 „ bamus ut Deo sinceras PRECES, & bonum
 „ odorem ACTIONUM SACRIFICAMUS: in eo
 „ toti sumus occupati, ipsum spiramus, ipsum
 „ cogitamus, in ipsum sumus intenti, ipsum in
 „ omnibus laudamus: beatam spem ac supremi
 „ regni largitorem. „ Ex quibus intelligitur,
 solas preces & gratiarum actiones, Justinum sa-
 crificia Christianorum credidisse, uti ejus verbis
 docuimus evidentissime. Neque panem aut vi-
 num Eucharisticum, ille unquam sacrificium esse
 cogitavit: sed in hujus etiam Cœnæ Dominicæ
 celebratione, sacrificii vices explere, preces &
 gratiarum actiones conjunctas, existimavit. Enim-
 vero in loco citato (b) Panem vocat ejuscemo-
 di alimoniam aridam, vinum autem potum liqui-
 dum, in quorum usu Christiani, passionis Christi
 recordantur. Cum enim prius dixisset, *preces &*
gratiarum actiones sola esse perfecta sacrificia: ita
 continuo differit: *Hæc enim sola (preces & gratia-*
rum actiones) tradita acceperunt Christiani facere,
etiam in recordatione almoniæ cet. Ergo in S. Cœ-
 na, Justinus putavit preces & gratiarum actiones
 esse sacrificia; panem autem & vinum alimoniam
 talem, in cuius esu & potu, Christiani passionis
 Christi recordantur. Non difficulter itaque nunc,
 ad locum Justini (d) quem Doctiss. Editor tan-
 to animi æstu adversus Cl. Pfaffium urget (e) re-

spondebimus ; περὶ δὲ τῶν ἐν παντὶ τόπῳ υἱὸν ἡμῶν
 τῶν ἐθνῶν προσφερομένων αὐτῷ Θυσιῶν, τουτέστι τοῦ
 ἄρτου τῆς εὐχαριστίας, καὶ τοῦ ποτηρίου ὅμοιως τῆς
 εὐχαριστίας. De iis autem, quae in omni loco a nobis
 gentibus offeruntur ei sacrificiis : hoc est de pane eucha-
 ristiæ & de calice similiter Eucharistiæ. Hic sane
 cum panem & poculum sacrificium vocat, non pa-
 nem aut calicem putat esse sacrificium Christiano-
 rum ; quis enim tam absurdus sit, qui credat
 poculum auro, tilia vel fagina celatum, sacri-
 ficia esse Christianorum. Tiresia ipso sit cœcior
 ille oportet, qui non videt, figurate S. Justinum
 loqui, & ἄλλο πρός ἄλλο nominare. Quod sacrissima
 juxta ac aliis scriptoribus usitatissimum est. Præ-
 terea Pontificii negant, panem amplius superesse
 post consecrationem in Eucharistia : qui igitur
 erit sacrificium, quod ne existit quidem ? Deni-
 que Pontificii, non panem aut poculum dicunt
 esse sacrificium, ut Justinus locutus est ; sed cor-
 pus & sanguinem Christi proprium, quod in cru-
 ce jam semel oblatum est, illud iterum in Missa
 immolatum, sacrificium esse contendunt. (f) Quid
 igitur hoc Iustini testimonium, ad eorum sacri-
 ficium incruentum ? Facillimum vero id est ex-
 pedire, cur panem & poculum, Justinus sacrificium
 ajebat. Enimvero, nec panis, nec vinum
 S. Cœnæ, prius in sacro cœtu dividebatur, quam
 preces & gratiarum actiones, a Præside sacrorum
 recitatæ fuissent. (g) Atque hæc est ratio, cur
 S. Cœnæ, nomen Eucharistiæ a veteribus datum
 est, & quasi proprium id nomen ei hæsit ; quia
 ὁ προεσώς εὐχὰς καὶ εὐχαριστίας ὅση δύναμις αὐτῷ ἐπὶ^{τολὺ ἀναπέμπει}, ut Justinus loquitur. (h) Is qui
 Præst,
 PRECES ET GRATIARUM ALTIONES,
 totis

totis viribus emittit. Quod vero , pluribus verbis conceptæ fuerint ejusmodi preces , ex Irenæo etiam intelligi potest. (i) Quare , cum panem & calicem benedictionis , Justinus sacrificium hic adpellabat ; dubitari nequit , illum preces & benedictionem , quæ pani & vino jungebantur ; sacrificia esse , intellexisse. Alias enim Justinus sibi contradiceret , quod ex antea dictis perspici potest. Neque alio sensu , seculi secundi scriptores , locutos fuissent , quam nunc statim exposuimus , facile reperias. Unus nobis Clemens Alexandr. Origenis præceptor , qui iisdem pæne verbis quibus Justinus usus est , sufficiat. (k) Tandem , quod ultimo loco Vir doct. posuit argumentum , Justinum scilicet docere , *Christianos in hoc sacrificio , passiones Christi recordari*; vide lit. (b) §. hujus. id prorsus falsum est. Non enim ait Justinus , ἐν τῷ θυσίᾳ , sed ἐν τῷ τρόφῳ in qua almonia.

(a) Præf. in Just. part. II. c. 10. (b) Dial. cum Tryph. §. 117. p. 210. (c) Dial. eodem §. 118. p. 211. (d) Dial. eod. §. 41. p. 138. (e) In Præf. in Justin. part. II. pag. 43. (f) Concil. Trid. Sess. 22. c. 2. p. m. 109. (g) Apol. I. Justin. §. 65. 67. (h) Ibid. Justin. (i) Irenæus lib. 1. cap. 13. §. 2. (k) Stromat. lib. VII. de oration. Θυσίαι τῷ θεῷ εὐχαῖ τε ποιεῖται , ποιεῖται πρὸ τῆς ξενάσεως ἐντεύξεις τῶν γραφῶν· φαλμοὶ δὲ ποιεῖται καὶ τ. λ. „Sacrificia sunt Deo preces & laudes , & ante sumitas epulas „lectio Scripturarum : Psalmique & hymni. „ Cum autem apud alios vet. Eccl. Doctores nonnullos , qui seculis dein de quarto & sequentibus , usque ad sextum florebant , Eucharistia ἀναίματος θυσίᾳ sacrificium incruentum dicitur ; id ideo fit , quoniam in Eucharistia fit commemoratio sacrificii a Christo semel peracti & oblati. Pulcre id B. Chrysost. Hom. XVII. in Ep. ad Hebr. docuit :

οὐκ ἄλλην θυσίαν, ἀλλὰ τὴν ἀντίνην ἀεὶ ποιοῦμεν, μᾶλλον δὲ
ἀνάμνησιν ἐγγαγόμεθα τῆς θυσίας. Non aliud SACRIFICI-
UM sed idem semper facimus; immo vero, RECORDATIO-
NEM potius ejus celebramus.

§. V.

Veterum Ecclesiæ Doctorum, quos *Patres* hodie vocamus, scripta, multo auro nitere qui non fateatur: eum vero insigniter oportet esse impudentem. Sed non minimi ponderis, saepe auro illi adhæsisse scorias; merito dolemus. Etsi autem errores, quos Doctores illi nonnullos erabant, tam aperti sint, ut illos vel ultimi subsellii Theologorum discipuli errores esse probe intelligent: tamen non desunt bene multi, limatissimi alias judicij Viri, qui cum illos excusare nequeunt; pallio saltem injecto, tegere conantur. Arduam, multisque difficultatibus, de æterna Filii generatione tractationem esse obnoxiam; nemo non fatebitur. Plures ex Patribus, sublime hoc argumentum, imprudentius saepe tractasse, atque ineptas oppido interpretationes adduxisse; plures ante me Viri eruditissimi demonstrarunt. Quamquam vero Editor Parisinus Justini & aliorum, id non ignorabat, non desuisse etiam in Ecclesia Romana Viros doctos, qui Græcos illos *Patres* ob certos errores notaverunt; ille tamen hos, ab eorum argumentis vindicare conabatur. Equidem quod me attinet, nullius eorum istius generis scripta ad manus meas pervenerunt; nec quemquam ex Protestantium Scriptoribus, qui *Patres* istos castigasset consului: quædam tamen interea dum hos legebam in mentem veniebant, quæ animadversione digna esse judicavi. Atque ut a

Justi-

Justino initium faciam, vehementer id mihi displicebat, quod is Filium, Patris SEMEN adpellabat: τὸ παρὰ τῷ Θεῷ [Πατρὸς] σπέρμα (a) atque hujus Dei Filii SEMEN, omnibus hominibus innatum esse dixit: Ἐμφύλον πάντι γένει ἀνθρώπων σπέρμα τῷ λόγῳ. (b) ita & λόγῳ σπόρος meminit. (c) Quare id etiam, si quid veri, aut praeclarri Philosophi repererunt; per filium factum fuisse narrat: eo quod PARTICULARM ex disseminato VERBO divino, [hoc est Filio] sibi congenitam habebant. Quam quisque deinde, in seipso intuitus, praeclarri aliquid loquebatur. Ἔκαστος γάρ τις, Justinus ait, ἀπὸ μέρους τῷ σπερματικῷ θείῳ λόγῳ, τὸ συγγενὲς ὅρῶν, καλῶς ἐφθέγξατο. (d)

Quod autem hic σπερματικὸν λόγον, Justinus Christum intelligat ex §. precedente VIII intelligitur. Οὐδὲν δὲ θαυμαστὸν, εἰ τὸς ἡμῖν σπερματικῶν λόγων μέρος, ἀλλὰ καὶ τὸν τῷ πατρὶ λόγῳ ὁ ἐστὶ χριστὸς γνῶσιν καὶ θεωρίαν, πολὺ μᾶλλον μιτεῖσθαι οἱ δάιμονες ἐλεγχόμενοι ἐνεργεῖσιν. Minime autem mirum, si quis non Partem aliquam DISSEMINATI VERBI; sed secundum totam Verbi; HOC EST CHRISTI, cognitionem & contemplationem, [vivunt], multo maijora dæmones convicti in eos concitant. Certe similia hæc iis sunt, quæ Justinus Martyr, de origine fictionum Deorum, Poëtas docuisse §. V. ajebat: Ποιῆσι καὶ μυθολόγοις αἰγνοῦσι τὰς αἰγνέλες, καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν γεννηθέντας δάιμονας - - - - εἰς αὐτὸν τὸν Θεὸν, καὶ τὰς ὡς ἀπὸ αὐτῆς ΣΠΟΡΑ γενομένας οὐσίας, καὶ τὰς ἐκείνας ἀδελφὰς ποτειδῶνος καὶ πλεῖτωνος - - - καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν ἀνίνεγκαν. Poëtæ & fabularum Scriptores ignorant Angelos, & ex illis genitos dæmones: - - - in Deum ipsum, & velut ex ejus

SEMINĒ genitos filios, & ejus fratribus [genitos] Neptuno ac Plutone, & filios eorum [ea quæ dæmones perpetrarunt] transtulerunt. Quis non Græcorum ac Romanorum has Justini loquendi rationes inter se conferens, Filium quoque simili modo a Patre genitum cogitabat? quamquam non per materiæ abscissionem, generationem sive factam ille dictaret.

An vero Justinus Deum Filium, æquali cum Patre cultu ac honore adorandum crediderit? res est altioris indaginis. Enimvero id valde familiare est Justino, ut is Filium coli a Christianis adfimeret POST Deum Patrem: uti §. XIII. Apol. II. τὸν γὰρ λόγον μετὰ τὸν Θεὸν προσκυνῶμεν καὶ αὐτῷ μεν. *VERBUM enim post Deum [τ. ε. αὐτὸντος]* adoramus & amamus. Hoc est, ut Apol. I. §. 13. explicuit. ἐν δεύτερᾳ χώρᾳ ἔχεται. secundo loco habent. Parisinus ille Editor, nihil intentatum reliquit, ut id Lectoribus suis persuadeat; Justinum rectissimum de Filio sive sententiam: atque probare conatur Justinum sancte credidisse, Filium cum Patre, æquali esse honore adficiendum. Sed quam feliciter id fuerit ille exsecutus, paucis ad examen vocabimus.

I.] Sic Filium secundo loco, ait Monachus, & Spiritum Sanctum tertio collocat Justinus, ut eos minime cum rebus creatis conjungat; sed cum Patre, ut videre est n. VI. & XIII. Apol. I. ergo nihil de Filii æqualitate detrahit. Quod si locus ille adductus §. XIII. incorruptus est, tum argumentum plus concludet, quam Cl. Monachus voluisse. Ibi enim Patri, non modo Filius & Spiritus S. junguntur: sed etiam

etiam Angeli. Atque de Angelis Justinus ibi ad-
firmat, eos a Christianis cum Patre, Filio & Spi-
ritu S. adorari: immo quod plus est, Angelos ra-
tione cultus Spiritui Sancto anteponit. Ergo si
ex eo, de æqualitate Filii Vir Cl. judicat, quod
in loco citato, Patri Filius jungitur: etiam Ange-
lorum cum Patre & Filio æqualitatem agnoscat
necessæ est. Sed ne id quidem verum est, Filium
cum rebus creatis non conjungi. Etsi enim An-
geli sint res creatæ: tamen ratione cultus Filius
cum iis, in una classe a Justino §. XIII. adducto
collocatur. Sed de hujus loci integritate §. VII.
aliquid dicetur. Id quidem verum est Justinum
jungere Patri Filium: sed illud etiam claris verbis
docet, Christianos Filium ἐν δευτέρᾳ χώρᾳ ἔχειν,
μελά τὸν αἰ̄να ὄντα Θεόν. Secundo loco habere post Deum
sempiternum [id est Patrem]. Certe & ipse Plato,
Magno Deo Jovi, exercitum Deorum & dæmones
junxerat, Thales autem dæmones & heroës: neuter
tamen eorum hos Jovi comparandos nedum æqui-
parandos putabat. (e) Cum autem Cl. Vir addit: Ju-
stinum monuisse, hoc insanum visum esse Ethnicis & incre-
dibile, quod Christum æquali honore cum Patre Christiani
coluerunt: errat, & quidem gravissime. Enimvero
non id visum est Ethnicis insanum, & incredibile,
quod Christiani Dei Filium adorent; is si Filium
aliquem habet: sed hoc iis absurdum videbatur,
quod homini cruci adfixo, secundas partes in
cultu divino, post Patrem detulerint. Adscribam
Justini verba, ne quid sine libro recitare videar:
Ἐνταῦθα γὰρ μανίας ἡμῶν καλαφαινούσας δευτέρᾳ χώ-
ρᾳ μελά τὸν ἀπερπίλον καὶ αἰ̄να ὄντα Θεόν, καὶ γεννήτο-
ρα τῶν απάντων, ἀνθρώπῳ συρραθέντι διδόναι ἡμᾶς
λέγοντες· ἀγνοῦντες τὸ ἐν τέττῳ μυστήριον. „ Hoc enim
„ loco

„ loco insaniæ nos accusant, post immutabilem
 „ & sempiternum Deum, & universi Parentem:
 „ homini cruci adfixo, secundum a nobis locum
 „ deferri dicentes: ignorantes in hoc negotio my-
 sterium. „ (f) Ex Justino ipso hic clare intelligi-
 tur, eum id pro mysterio habere, quod etsi Chri-
 stus Deus fuerit; is tamen se cruci adfigi passus
 est: hoc erat quod Ethnici ignorabant. Quare di-
 vinitatem Christi, is se demonstraturum promisit:
 ita enim orationem continuat: *Quod dum exponi-
 mus; [mysterium] ut attente audiatis hortamur.* Ve-
 rum ne id quidem recte a Monacho dictum est,
 incredibile Ethnicis id fuisse visum, quod cum
 Deo Patre Filium colebant. Nam ea plane erat
 ratio, cur Christianos, tot malis Ethnici adficien-
 bant, quod persuasi de eo fuerant, Christianos
 hominem cruci adfixum pro Deo habere ac co-
 lere. Id tandem admonere debeo, nusquam id
 Justinum demonstrasse, quod Christiani eodem
 cultu Filium adficere debent, quo Patrem cole-
 bant: sed id solum pervincere conabatur, Chri-
 stum qui in crucem actus est esse Deum, & qui-
 dem universi Parentis Filium.

2.] Altera quam Vir Cl. adulit ratio, priore
 non multo est solidior. „ Apud ipsos, inquit,
 „ Scriptores profanos, saepe locus secundus, cum
 „ æqualitate conjungitur. Sic Themistius etsi
 „ primas veteri Romæ, secundas Constantinopoli
 „ defert pluribus locis, imprimis Orat. 3. p. 42.
 „ æquale tamen imperium utrique attribuit. „ Hic
 vero Vir Cl. non id probat, quod debebat. Non
 enim de eo quæritur, an locus secundus, loco
 priori conjungatur? Sed an loco secundo censi, idem

idem valeat, quod loco priori prorsus æquali haberi? Cur Themistius Constantinopoli & Romæ æquale adscribebat imperium, difficile non est expedire. Id enim notissimum est, multos Imperatores post tempora Constantini M. nunc Romæ, mox Constantinopoli sedem fixisse, atque iura summi imperii exercuisse. In qua igitur urbe, sedem cum imperio tum Imperator constituit: istum a civibus primus locus habebatur: uti hoc dis. sidia Episcoporum Constantinopolitani & Romani elegantissime demonstrarunt. Sed cur Justinum ex Themistio, & non potius ex Justino explicamus? id vero ad finem §. hujus docebo: Justinum Deum Filium, minorem Patre existimasse.

3.] Tertia etiam quam Vir Doctiss. adduxit ratio prioribus non est firmior. *Cum æqualitas, inquit, in personis divinis, in unius substantiae consortio posita sit: Generationem mirifice expositam videbimus in Dialog. n. 61. 128.* Vult dicere Vir Cl. Justinus credebat ex Patre natum esse Filium, & verum esse Deum. Ergo æquali etiam cultu cum Patre prosequendum censuit. Quamquam vero hic antecedens concederem; conclusio tamen non necessario fluit. Nam & Regum filii nascuntur ex regibus; non tamen pari cum Parente honore adficiuntur. Nec in malam partem Vir Doctiss. hanc comparationem sumere debet. Justinus enim non minus inepta huic nostræ comparatione usus est; cum is, ignis ex igne factam propagationem, generationi Filii applicuit. Cum vero vir doctus addit, *ignis ex igne accensi exemplum, nobis demonstrare, totam Patris substantiam, omniaque ejus attributa esse in Filiō:* ego sane non video,

video, unde is hæc colligat. Cum enim ignis A. & ignis B. duo sint entia: hæc per principium indiscernibilium eadem esse non possunt; sed sunt entia similia. Immo cum Justinus, ad Filii generationem enarrandam exemplum ignis adulit, is propositioni suæ, oppido adversum adferebat exemplum. Id enim ex physicis abunde liquet, ignem corporibus ceteris, per particularum subtillissimarum emissionem communicari seu per effluvia: adeo ut illæ particulæ, per quas corpus aliud ignem concipit, a corpore priore abscondantur, & in aliud transfundantur. Ut nunc de magna illa difficultate taceam, quod ubi ex igne in corpus aliud ignis propagatur, ibi datur successio momentorum atque ita tempus. Solis autem & radiorum comparationem ut valde ineptam ipse Justinus rejicit. (g) Denique Justinus de Christo ait, quod is sit ἀπὸ τῆς παλγὸς γεννηθεὶς a Patre genitus; sed non ἐκ τῆς παλγὸς, neandum ἐκ τῆς γοτιας τῆς παλγὸς ex Substantia Patris. Quo modo ergo genitum esse Filium ait Justinus? δύναμεις οὐκ βελήν αὐτῇ [τ. ε. παλγὸς] (h) Virtute & VOLUNTATE Patris. Cui bono hæc scribebat, si Patrem ex substantia sua Filium genuisse putabat? id enim quod ex substantia alicujus, vi internæ virtutis prodit; hoc natura sua fit, non autem voluntate. Quare §. 61. Dialogi ejusdem, cur Jesus Christus, nunc Filius, nunc Deus, nunc Dominus & Verbum adpelletur: hanc rationem reddit; quia Patris voluntati ministrat, & quod ex Patris Voluntate genitus est: ἦτις [δύναμις] καλεῖται, πότε δὲ οὐσία - πότε δὲ Θεὸς, πότε δὲ κύριος οὐκ λόγος. - - - ἔχειν γὰρ πάντα προσονομάζεσθαι, ἐκ τε τῆς ὑπηρετεῖν τῷ παλγικῷ βελήματι, οὐκ ἐκ τῆς ἀπὸ τῆς παλγὸς θελήσει

γεγενηθα. En tibi rationem, cur Justinus Filiūm, Deum esse credebat; quia scilicet eum Pater Deum esse voluit. Quam male Justinus etiam de Divinitate, vel potius Deitate nostri Servatoris senserit; ex hoc quem adscribam loco distincte elucescet. Ita enim Justinus Tryphoni de Christo D. disserit: 'Ουχ ὁ ποιητὴς τῶν ὅλων ἐστι Θεὸς, ὁ τῷ Μωϋσὶ ἐιπὼν, αὐτὸν ἐίναι Θεὸν Ἀβραὰμ καὶ Θεὸν Ἰσαὰκ καὶ Θεὸν Ἰακώβ, ἀλλ' ὁ ἀποδειχθεῖς ὑμῖν ὥφθατε τῷ Ἀβραὰμ καὶ τῷ Ἰακώβ τῇ τῷ ποιητᾷ τῶν ὅλων Θελήσει ὑπηρετῶν, καὶ ἐν τῇ πρίσει τῶν Σοδόμων τῇ βελῃ ἀντεῖ ὁμοίως ὑπηρετήσας. „ Non est „ Creator universi, Deus Mosi dicens ipsum esse „ Deum Abraham, Isac & Jacob: sed ille idem „ qui demonstratus est, apparuisse Abrahamo & „ Jacob, ac Creatoris universorum voluntati mi- „ nistrare; etiam in judicio Sodomorum, volun- „ tati ejus eodem modo ministrabat. „ (i) Clari- „ fissa hic sunt Justini verba, Christum non esse Creatorem universi; sed Dei illius qui Creator est voluntati ministrantem. Quod si igitur Justinus Deum filium Creatorem esse non credebat, eum Patre minorem esse ut confiteretur necesse est. Atque hic unicus locus, ad rationem secundam a Cl. Monacho adductam evertendam, sufficeret.

- (a) Justinus Martyr. Apol. I. §. 32. pag 32. (b) Apol. II. §. 8. pag. 94. (c) ibid. §. 13. pag. 97. (d) ibidem. (e) Vide apud Athenag. Legat. pro Christian. §. 24. pag. 300. (f) Justin. Apol. I. §. 13. pag. 51. (g) Justin. Dialog. cum Tryph. §. 128. pag. 121. (h) ibid. (i) Dial. eod. §. 60. pag. 157.

§. VI.

Neque nunc difficile nobis foret, Tatiani & Athenagoræ gravissimos errores demonstrare, atque eodem modo quo præcedenti paragrapho egimus, ratiocinia Cl. Monachi, quibus illos vindicare ab erroris culpa conatur, dissolvere. Tatianus certe Filium, Patis ἔργον vocat seu productum. Unde etiam de Deo Filio absurdissime adfimat, quod cum is ante, cum reliquis entibus in Patre substitisset; tandem vi voluntatis Dei Patris προπηδᾷ profiliit. (a) Non multo his saniora apud Athenagoram reperies. (b) Is enim siccirco Filium, unum cum Patre esse existimat, quia Filius ἐν ίδεᾳ ναὶ ἐνεργείᾳ τῷ πατέρός ἐστι. πρὸς αὐτῷ γὰρ, ναὶ δι αὐτῷ (ιδέαν) πάντα ἐγένετο: in idea & operatione Patris est; ad ejus enim & per ejus (ideam) omnia facta sunt. Ita enim hæc vertenda esse periodus sequens monstrat. πρῶτον γέννημα ἐστι τῷ πατέρῳ, εἰς ὃς γενόμενον - - ἀλλ' ὃς τῶν υλικῶν ξυμπάντων . . . ίδεᾳ ναὶ ἐνεργείᾳ προελθὼν. Prima progenies est Patris, non ut facta sed ut materia-
lum omnium rerum idea & operatio prodiens. Quis vero illa recte capere possit, cum Filium, νόην καὶ λόγον Mētem & Ratiocinium Patris adpellat? Λόγος enim sive Filius, quod Patris sit Ratiocinium ita ipse §. eodem, explicat εἰς αρχῆς γὰρ ὁ Θεός νόης αἰδίος ὢν, εἰς χειραύτος ἐν ἔχυτῷ τὸν Λόγον, αἰδί-
ως λογικὸς ὢν. Cum enim Deus ab æterno mens sempi-
terna esset, in seipso VERBUM habuit: est enim ab
æterno RATIONALIS. Cur Verbum seu Filium
habuit Pater? quia ab æterno, Athenagoras in-
quit Pater erat Rationalis. Hoc quid sibi velit
ego me non capere lubens fateor. Similia his
apud Tertullianum (c) invenies. Deus, inquit,

ne tum solus ; [id est ante creationem] habebat enim secum , quam secum habebat in temet ipso RATIONEM suam scilicet . Quare merito Athenagoras a Petavio notatus est , (d) cum quod ante creationem Filium cum Patre confundere , tum vero quod in creatione demum Filium a Patre produisse , docere videatur . Rationes quas Cl. Editor adhæc loca adduxit , non moror ; eas enim nexus orationis , probe a Lectore inspectus , facile confutat .

(a) Tatianus Assyrius in Orat. contra Græcos §. 5. pag. 247. (b) Athenag. Leg. pro Christian. §. 10. pag. 286. 287. (c) Adversus Præxeam cap. V. (d) Citante Editore ad l. c. Athenagoræ.

§. VII.

Magnum præsidium cultus Angelorum apud Justinum Cl. Editor reperisse sibi visus est. Quare integrum nobis commentationem de ea re , in Præfatione sua dedit . (a) Quid mihi de ea re videatur paucis exponam . Justini ergo verba adscribam : ' Ενθὲν δὲ καὶ ἄθεος κεκλήμεθα . Καὶ ὅμολογήμεν τῶν τοιχτῶν νομιζομένων Θεῶν ἄθεοι ἔιναι . ἀλλ' ὃχι τῇ ἀληθεστάτῃ , καὶ πατρὸς δικαιοσύνης καὶ σωφροσύνης , καὶ τῶν ἀλλων ἀρετῶν , ἀνεπιμίκτῃ , πανίας Θεῶν . ἀλλ' ἐκεῖνον τε , καὶ τὸν παρ' αὐτῇ ὑπὸ εἰλέσοντα - - καὶ τὸν ἀλλων ἐπομένων καὶ ἐξομοιώμενων ἀγαθῶν ἀγγέλων σρατὸν , πνεῦμα τὸ τό προφητικὸν σεβόμεθα , καὶ προσκυνόμεν , λόγῳ καὶ ἀληθεῖᾳ τιμῶντες . Hinc factum est , ut Athei vocemur . Atque Atheos quidem nos esse confitemur , si de ejusmodi Diis agatur : secus vero si de verissimo illo , & justitiæ & temperantiae ac ceterarum VIRTUTUM Patre &

nulla vitia admixta habente Deo sit sermo. Sed eum
 [Patrem] & Filium, qui ab eo venit - - - & cetero-
 rum qui illum assestantur, eique adsimilati sunt Ange-
 lorum exercitum, & Spiritum propheticum colimus &
 adoramus: ratione & Veritate venerantes. (b) Multis
 nominibus mihi hic locus suspectus est, quem li-
 brariorum incuria corruptum esse existimo. Enim
 vero cum Justinus, hoc Christianis adfictum cri-
 men, quod illi sint Athei diluere conatur: perio-
 dis antecedentibus id docet, malos Angelos hæc
 in Christianos efficere, qui etiam Socratem per ma-
 los homines necarunt; quod is ab eorum cultu
 homines abducere conaretur. Ea vero per Socra-
 tem Verbum, hoc est Filius, fecerat. Hinc Chri-
 stianos fidem habere ait, VERBO, ex cuius insti-
 tutione edocti Dæmones istos qui ad tam im-
 pia abducunt, & μόνον μὴ ὄρθος ἔιναι, ἀλλὰ κακὸς
 καὶ αὐτοῖς δάμωνας λέγεσσιν. Non modo non bonos vel
 rectos, sed etiam malos & nefandos dæmones dicunt.
 „ Quod si, inquit, hujusmodi confictos Deos pro
 „ Diis non habemus, atque iccirco Athei dici-
 „ mur, hoc sensu Atheos nos esse fatemur: ve-
 „ rum si de Patre illo justitiæ ac temperantiæ, si
 „ de Deo, cui nullæ sordes vitiorum admixtæ, si
 „ de Patre VIRTUTUM, καὶ τὸν ἄλλων ἐπομένων
 „ καὶ ἐξόμοιών τούτων αὐτῶν αὐγέλων σφαλόν, si de
 „ Patre aliorum bonorum Angelorum qui ipsum
 „ imitantur & ipsi adsimilati sunt agatur: Athei
 „ minime sumus. Illum enim [Patrem] & Filium
 „ qui ab eo venit, Spiritumque propheticum co-
 limus & adoramus: verbo & opere. „ Quo-
 tus quisque inter eos est, qui veteres Codices Ma-
 nuscriptos examinavit, qui id nesciat: saepe libra-
 rios id quod in antecedente linea erat, in sequen-
 tem

tem transtulisse. Id docent tot variantes quas habemus lectiones. Est haec quam adtuli conjectura, non diffiteor; Codices enim MSS. veteres Justini; ad manus non habeo: quorum auctoritate hanc quam adtuli opinionem, confirmare possem. At vero rationes mihi sunt valde graves, cur hunc Justini locum ita perturbatum crederem. Enim vero si Justinus vir sapiens ac candidus erat, [talem vero eum fuisse §. X. demonstrabo] iniquum esset credere, eum sibi ipsi post paucas lineas, velle contradicere. Etenim paullo post §. 17. ait: "Οὐεν Θεὸν μὲν ΜΟΝΟΝ προσκυνεῖμεν. Proinde nos SOLUM Deum adoramus. (c) Quod si eruditi illi Ethnici Romani & Græci, Justini scripta legebant, si locus ex Justino adductus incorruptus est, cum ea dici videbant, Christianos Patrem, Filium, Spiritum S. & bonorum Angelorum EXERCITUM colere ac adorare, quid aliud judicare potuerunt, quam quod Christiani immensum quemdam exercitum Deorum adorent! Sed cum paullo post legabant, Christianos SOLUM Deum adorare; quid aliud sapientissimi illi Viri colligere poterant; quam quod religio christiana; uti de numero Deorum quos colit, sibi non consentit, ita Justinum varias Protei formas idemtidem induere; qui adeo inter se pugnantia adfirmat. Denique cum Justinus, integrum illam accusationem depellere vellet, Christianos non esse Atheos; ubi simul id expavit, quem pro summo Numine agnoscunt, quemque cultu religioso venerantur: Patrem nempe Filium, & Spiritum Sanctum; §. XIII. Apol. I. ibi nihil penitus de Angelis commemorat. Atque cum eam objectionem solvere conatur, quam Ethnici Christianis opponebant; eos nempe post Patrem

trem secundo loco, haminem in crucem actum adorare:
 ita totum hoc argumentum dilucidat, ut prorsus
 de eo sileat, quæ entia igitur SECUNDO LOCO
 colant. Certe si Justinus candide cum Romanis
 agere voluit, id ei exponere necesse erat, quæ
 entia post Deum cultu religioso Christiani profe-
 quantur: Commodum profecto respondere po-
 tuisset: Erratis o! Romani, nos enim post Deum
 Angelos bonos colimus; non autem Christum.
 Nam cum is Deus a nobis habetur, eum pari cum
 Deo honore adficiamus. Sed cultus Angelorum,
 si a loco adducto discedas, nusquam vel vola aut
 vestigium apud Justinum habetur. Tandem quod-
 cunque argumentum nimis multum concludit;
 illud nihil concludere extra omne dubium est. Sed
 si locus Justini integer est; tale ut illinc necatur
 argumentum, statim monstrabo. Enimvero Ju-
 stinus de Christianis ait; illos eodem modo colere
BONOS ANGELOS; prout Patrem Filium &
 Spiritum S. adorant. Immo quod majus est in
 ordine adorationis, Angelos Spiritui Sancto ante-
 ponit; ut in loco adducto in initio §phi hujus vi-
 dere est. Sed ne Ecclesiæ Romanæ addicti quidem,
 Angelos pari adorationis cultu, cum S. S. Trini-
 tate adorare vellent: nedum Angelos Spiritui San-
 cto anteferre. Cur ergo ex Justini testimonio Cl.
 Monachus cultum Angelorum probare conatur?
 Atque hæc sunt quæ me permovebant, cur de
 integritate testimonii ejus ex Justino adducti, du-
 bitarem.

„ Nunc jam exceptiones Cl. Monachi exami-
 „ nabo. Dispicere inquit, & molestiam facesse-
 „ re non debet, quod Verbo Angelos adjungit;
 „ ad-

„ adjungit enim ut famulos & sectatores: idque
 „ Scripturæ consentaneum. Nam in Apocalypsi
 „ XIX: 14. dicitur: Et exercitus qui sunt in
 „ cœlo sequebantur eum in equis albis (d). Mi-
 „ ror hæc tam audacter dici. Ego saltem nus-
 quam me in Justino legisse memini, Angelos ab
 eo famulos & servos Jesu Christi vocari. Sed id
 quod ex Apocalypsi V. Cl. adduxit, ad rem pro-
 fus non facit. Etenim producere nobis ex facro-
 codice debèbat locum aliquem, unde id confice-
 ret, cum de adoratione Jesu Christi alicubi sermo
 est, seu Dei ipsius; tum ita jungi rem aliquam
 creatam divinis Personis; uti Justinus fecerat. Hoc
 si præstabit, vietas ei manus ut demus necesse est.
 Certe ubi de cultu Dei sermo non est; homines
 etiam pii Deo non raro junguntur. Sic. I. Sa-
 muel. C. XII: 18. *Τιμuit omnis populus Dominum*
& Samuelem, & Exod. C. XIV: 31. Credide-
runt (Israëlitæ) Domino & Moysi, servo ejus.

Sentiebat V. Cl. magnum inesse pondus verbis
 istis, quæ Justinus de Angelis juxta ac SS. Trini-
 tate usurpabat σέβομεν καὶ προσκυνῶμεν. Quare ita
 nodum solvere tentabat: „ Frustra objicitur du-
 „ plex illud verbum. Nam primum quidem ad
 „ Angelos refertur, habita ratione discriminis
 „ quod inter Creatorem, & rem creatam interce-
 „ dit. Alterum autem nequaquam Angelos ne-
 „ cessario comprehendit. Sæpe duo verba si-
 „ mul conjuncta, non ad unam & eamdem rem;
 „ sed ad diversas, judicio legentium referuntur:
 „ Cujus rei exemplum maxime appositum obser-
 „ vavi, in nota ad Quæst. 137. ad Orthodoxos.,
 Transscribam huc etiam ea, quæ ille ibi adnota-

bat, ad hæc verba Auctoris Quæstionum illarum;
 „ Ungimur autem veteri oleo, ut Christi efficia-
 „ mur; Unguento autem ad recordationem Salvatoris
 „ Christi, qui unguenti unctionem sepulturam suam di-
 „ xit: Καὶ τύπῳ μὲν ἐπὶ τῷ παρόντος, ἀληθεῖᾳ δὲ
 „ ἐπὶ τῷ μέλλοντος, εἰς τὸν οἰνωνίαν τῶν τε ἑα-
 „ τῶν παθημάτων, καὶ τοῦ δόξης ἡμᾶς καλεσαμένη
 „ σωτῆρος χριστοῦ. Ac nos per figuram in hac vita; re-
 „ vera autem in futura; in communicationem passionum
 „ suarum & gloriæ vocavit. Separanda & distin-
 „ guenda, Monachus ait, passionum & gloriæ
 „ communicatio; nimirum passionum imitatio
 „ imagine continetur in præsenti vita: gloriæ re-
 „ vera in altera participes efficimur. Hæc illu-
 „ strantur ex simili loco Cyrilli Jerosol. Cath.
 „ 20.n. 5. ὁ Χέρνα καὶ παραδόξου πράγματος. ὃν ἀλη-
 „ θης ἀπεθάνομεν, οὐδὲ ἀληθης ἐτάφημεν, οὐδὲ ἀλη-
 „ θης σαυρωθέντες ανέστημεν. ἀλλὰ ἐν εἰκόνι οὐ μί-
 „ μοτις, ἐν ἀληθεῖᾳ δὲ οὐ σωτηρία. Hæc ille sa-
 tis prolixè.

Sed ut nunc nihil de eo dicam, Quæstiones &
 Respons. illas ad Orthodoxos; falso Justino ad-
 scribi: nemo non perspicacior videt, passionum
 communicationem ad futuram vitam non perti-
 nere. Ibi enim non passionum erimus participes;
 sed fructuum illorum jucundissimo usu fruemur,
 quæ Christus per passiones nobis adquisivit. Quis
 ergo sanus, res, natura, loco & tempore di-
 stinctas, eidem rei loco & tempori adscribat?
 Nemo est qui ignoret, ea quæ inter se pugnant
 esse separanda. Sed id Viro docto probandum
 erat, voces illas synonymæ sunt, & optime
 inter se conveniunt, atque subordinatae sunt
 ut

ut Logici vocant; nihilominus sapienter, ac naturæ styli rationisque convenienter non solum separari posse, sed etiam debere. Enim vero verba προσκυνέω & σέβω, ita differre, ut hoc cultum gradu inferiorem, & quidem tamē quem Pontificii Angelis deferunt: istud cultum summum, qui Deo soli debetur apud Justinum significare: falso sibi V. Cl. persuasit. Ex Justini scriptis, nulli id ignotum esse potest, illum scripta Pythagoræorum, Platonis & Poëtarum diligenter voluisse: atque Apologiam pro Christianis ad Imperatores Ethnicos scripsisse. Dubitari itaque non potest, quin Justinus eo sensu hæc verba adhibuerit, quo illi hac voce utebantur, ac eas interpretati sunt. At vero ii, cultum qui Diis majorum gentium deferebatur; verbo σέβω eximebant. Ita Pythag. in aureis Carm. v. 12.

Αθανάτιος μὲν πρῶτα Θεὸς, νόμῳ ὡς διεκείται
Τίμᾳ καὶ σέβῃ. & Euripid. in Hippol.

Ω̄ Θεὸς, τι δῆτα τό μὸν καὶ λύσω σόμα
Οὐσίας γ' ὑφ' ὑμῶν, τὸς σέβω διολλυμα. Item.

Επίσημα γὰρ πρῶτα μὲν Θεὸς σέβειν.

Et Lucianus περὶ θυσιῶν. Κατὰ οὖν σέβεσιν, οὐ μὲν
Δελφὸς τὸν Απόλλωνα. κ. τ. λ.

Sed ut rem in compendium mittam: ipse Justinus cultum illum, quo Christiani Deum Patrem, Filium & Spiritum S. colunt; iis verbis exprimit, quibus Pythagoras Deos colere jubebat. (e) τὸν δεμιουργὸν τελεῖ τὴν παντὸς σεβόμενος -- οὐτὸν αὐτὴν πνεῦμα τε -- τίμᾶμεν. Opificem hujus universi CO-LIMUS -- Filium ejus -- & Spiritum -- veneramur. Cum igitur Justinus & ipse Platonicus Philosopherus erat, atque eorum ut ostendi modis loquen-

di utebatur : dubitari nequit quin eo sensu quo illi sumebant verba illa adhibuerit. Quod locum ex Cyrillo adductum attinet , ad rem nihil facit. Is enim tantum id docet , nos in imagine quadam esse mortuos cum Christo , non autem vere ; quæ fit cum eum imitamur. Ceterum si locus iste Justini , in quem commentati sumus corruptus est , illum adeo non moramur ; ut errorem illum ex sacro Codice corrigendum , uti & aliis Patribus , judicemus. οτε γε πρὸ τῆς ἀληθείας τιμητέος ἀνὴρ. Neque enim plus honoris habendum est homini , quam VERITATI : uti pulcerrime Socrates apud Platonem monuit. (f)

- (a) Præfat. Justino præmissa Part. II: cap. IV. pag. 22. (b) Justin. Apol. I. §. 6. pag. 47. (c) §. 17. Apol. I. pag. 54. (d) Videsis litteram (a). (e) Apolog. I. §. 13. pag 50. (f) Plato de Republ. Lib. X.

§. VIII.

Nobilis , multorumque conjecturis obnoxius locus ille est , qui apud Eusebium in Hist. Eccl. lib. V. reperitur (a) de hoc etiam tribus verbis nobis loqui animus est. B. Irenæi verba ad Victorum , Romanum Episcopum , ita leguntur : οἱ μὲν γὰρ ὄνται μίαν ἡμέραν δεῖν αὐτοὺς νηστεύειν , οἱ δὲ δύο , οἱ δὲ καὶ πλειόνας , οἱ δὲ τεσσαράκοντα ὥρας ἡμερινάς τε καὶ νυκτερινάς συμμετροῦσι τὴν ἡμέραν αὐτῷ. Cl. Dallæus (b) & cum illo plures alii postrema verba , sic transferri volunt. Nonnulli vero quadraginta horis diurnis ac nocturnis computatis , diem suum commetiuntur. Immo Doctiss. Valesius etiam , hanc versionem editioni suæ adjecit , & in

in notis ad h. l. quadraginta *horas jejunii*, quæ a Christianis quibusdam ante Pascha observatæ fuissent, intelligi vult. Sed quis unquam diem unum XL. horarum vidit? nec apud veteres ullos, quod sciam, XL. horarum jejunii ulla est mentio. Non mihi quidem latet, Dionysium Alexandr. & Epiphanium, scriptum id reliquisse, quosdam duo, alios vero tres dies jejunasse: sed quid hoc ad XL. horas adtinet? Rationes Cl. Valesii mihi tanti ponderis non sunt visæ, ut cum eo & aliis, XL. horarum jejunia Christianos celebrasse, mihi persuadere potuissim. Cum enim ex eo argumentum neicit, varios Cod. MSS. post τεσσαράκοντα, comma adscriptum habere; Medicæum vero & Fuketianum Cod. post vocem ὥπας virgulam adfigere: id admodum debile est. Quis enim est, qui nesciat, qui codices aliquando vetustiores inspexit, in iis vel nullas, vel saltem paucissimas conspicí notas distinctionum. Atque ea quæ Cl. Vir argumenti loco adduxit; omnes nempe illos codices, qui ipsi ad manus erant, a voce τεσσαράκοντα ad finem periodi, nullum habere signum interpunctionis: item Medicæum & Fuketianum Cod. MSS. post vocem ὥπας habere comma, tandem Regium codicem post νυκτερινὰς, idem adscriptum habere; luculentissime illum monere potuissent, ex adscriptis vel neglectis signis distinctionum, nullum hic loci solidum capi posse argumentum. Quid? quod hæc adducta codicum exempla, quæ tam diverso modo hac linea interpuncta Valesius ait, manifeste sententiam ejus evertunt. Altera ejus quam adulit ratio, non multo plus roboris habet; cum in voce πλεῖον. XL. illos dies, jam ab Irenæo inclusos esse putat;

atque ita superfluum prorsus fuisse judicat id ad-
dere , quod XL. dies alii jejunent : si hæc de
diebus , non autem de horis Irenæus intelligi vo-
lueret. Ego vero , nihil plane absurdi in hac re
video. Id enim ex Historia Ecclesiastica certissi-
mum est , saltem primo , secundo & ineunte ter-
tio seculo , nondum id consuetudine communi
receptum , aut lege certa constitutum fuisse , ut
XL. in solidum dies , omnes in universum Chri-
stiani ante Pascha , jejuniis dicarent. Id quod
inter alia , & verba Irenæi laudata monstrant ;
tum vero Socrates senioris ævi Scriptor , qui se-
culo quinto florebat , clarissime docet : sua adhuc
ætate , tantam fuisse diversitatem , in jejunio ante
Pascha celebrando ; ut Romæ XXI. in Achaja ,
Alexandriæ & Illyrico XLII. apud alios denique
XV. dies , jejunio destinati fuerint. (c) Paria ha-
bet Sozomenes (d). Quare , non sine ratione Ire-
næum scripsisse puto , quosdam plures dies jeju-
nare ; hoc est paullo plusculum quam duo aut
tres dies. Quosdam vero plane XL. dies jejuna-
re ; quod creditu difficilius videbatur. Quæ cum
ita a nobis exposita sunt , Ruffini interpreta-
tionem vetustissimam , omnibus aliis anteferendam
putamus. *Quidnam enim , ille transtulit , putant uno*
tantum die observari debere jejunium , alii duobus ,
alii vero pluribus , nonnulli etiam quadraginta : ita ut
nocturnas diurnasque horas computantes , diem statuant.
Nunc id nobis solvendum restat , quod Cl. Va-
lesium constrictum tenebat : quid verba illa ὡραὶ
ἱμερικαὶ η. τ. λ. sibi velint : me nisi omnia fallunt ,
id Irenæus , tam paucis verbis vult docere , quos-
dam ex Christianis XII. dies jejunare ; non dies
naturales XII. horarum , sed artificiosos , qui

XXIV. horis constant, ἡμερούντια. Quo ipso simul monstrat, jejunium hoc fuisse Christianum, non vero more Judæorum celebratum, qui non infrequenter cum totum diem sine cibo transigebant, nocte deinde liberalius comissabantur. Hanc interpretationem, verba ipsa Irenæi mihi ostendere videntur: qui non solum de die controversiam fuisse scribit, sed etiam *de modo jejunii*. Talia enim jejunia Christianos habuisse, in quibus ad horam tantum post meridiem tertiam jejunare solebant, Tertullianus (e) & Epiphanius (f) dubitare nos non sinunt. Quare non sine ratione puto Canonem L. Laodicenum Anni 365. scripsisse Δεῖ πᾶσαι τὸν τεσσαράκονταντὸν νησεύειν Ἑγοφαγῆντας: Oportet totos XL. dies [hoc est nocturnas diurnasque horas simul intelligendo] jejunare, aridis vescentes. Dubitari certe non potest, Polycratem non solum de die Paschatis, quo die Asiatici illum observarent, ad Victorem scripsisse: sed etiam id ei exposuisse, quot diebus ante Pascha, jejunio vacent, & qua ratione, quove modo, jejunia celebrent. Id quod ex amonitione Irenæi ad Victorem colligere licet. Enimvero non totam nobis Eusebius Polycratis servavit Epistolam. Nam non solum ob diem Paschatis Victor Romanus videtur Ecclesiás Asiáticas a Communione sacrorum exclusisse: sed etiam propter modum & formam jejunii, quod verba Irenæi docere videntur. Neque enim solum de die [Paschatis] est disceptatio: αλλὰ καὶ περὶ τῶν ἔιδυτῶν νησείας. Sed etiam de MODO ejus ante Paschalis jejunii. Neque tam novum est, jejunium XL. dierum, ut quidam putant. Enimvero Origenes. Hom. X. in Levit. Habemus enim quadraginta dies jejuniis consecratos. At ille æqualis erat

Ter-

Tertulliani. Id saltem mihi indubitatum est, Christianos secundo seculo jam inclinante & initio tertii, non solum id sibi persuasisse, duo illos dies qui Pascha anteibant, Veneris & Sabbathi (g) in Evangelio esse prædictos (h) in quibus Ecclesia jejunare deberet: sed etiam credebant, illos duo dies ab Apostolis toti Ecclesiæ esse traditos & præscriptos. (i) Quorsum hæc Lector. B. a me dicta sint? tibi arbitrandum relinquo. Facilius autem mentem meam penetrabis, quod si conditionem nostrorum temporum, veteris Ecclesiæ Virginis ornamenti comparaveris. Multos veteris Ecclesiæ ritus innoxios, e sacris nostris proscripsimus: cedo rationem? quia tandem iis superstitioni homines abutebantur, vel quod adversarii nostri illos defendunt. Quasi vero ritus, non autem mens in malitia, contra animi sui sensa obstinatus & pestifero errore imbutus, hæreticum aliquem faciat!

(a) Hist. Eccl. L. V. c. 24, (b) De jejunio & quadrag. L. III. c. 9. (c) Hist. Eccl. L. V. c. 22. (d) Sozom. L. VII. c. 19. (e) De jejun. c. 3. (f) In expositione fidei. (g) Tert. de Orat. c. 14. Die Paschæ communis jejunii religio est, & adversus Psych. c. 14. Vos etiam sabbathum continuatis cet. (h) Matth. IX. 15. (i) adversus Psych. c. 2. Certe in Evangelio illos dies determinatos putant [Catholici] in quibus ablatus est sponsus. Et hos esse jam solos legitimos jejuniorum dies Christianorum, abolitis legalibus & propheticis vetustatibus.

§. IX.

Cl. BEVEREGIUS (a) multus in eo est, ut id conficiat in Epist. I. Clementis (b) per Episcopos,

scopos, B. Clementem nullo modo Presbyteros intellexisse : sed sub nomine Diaconorum , eos suisse ab eo significatos. Id vero aliter se habere in compendio exponemus. Enimvero cum B. Clemens , meliora Corinthios de eo docere volebat , quo loco Pastores suos habere deberent , id primum iis exposuit , Episcopos & Diaconos a Christo & Apostolis esse datos Ecclesiæ l. c. Quare gravissime eos de eo , in quod impingebant & reprehendit , quod Episcopos loco suo moverunt. (c) *Non enim , inquit , leviter peccabimus , si eos , qui sancte munera offerunt ἐπισκοπῆς ἀποβάλλωμεν Episcopatu ejiciemus.* Sed quos hac linea Episcopos adpellabat ; statim in ea quæ hanc excipit , Presbyteros vocat , μητέροις οἱ προοδιπορίσαντες πρεσβύτεροι , καὶ γὰρ ἐν λαζαρῶνται , μὴ τὶς αὐτοὺς μετασήσῃ , ἀπὸ τοῦ ἴδρου μένου αὐτοῖς τόπου. Ergo ii , quos sede sua Corinthii deturbabant , erant Episcopi per periodum priorem ; sed erant Presbyteri per posteriorem. Accedit , quod B. Clemens ait : ὅρῶμεν γὰρ οὖτις ἐνίους μετηγάγετε , videre se , quod nonnullos Episcopos Corinthii loco movebant. Non unus igitur , sed plures eodem tempore Corinthi Episcopi fuere. Id quod longe adhuc clarius ex iis , quæ postea adduxit , patet. (d) Enimvero super illud ovile Christi , quod Corinthi erat , Presbyteros constitutos esse docet. Quare cum acerba eorum castigatione adnectebat : (e) Turpia Fratres percrebescunt , Corinthiorum Ecclesiam unius aut duorum caussa σαστάζειν , πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους , seditionem concitare adversus Presbyteros. Quos igitur Corinthii sedibus , ejecerant , ii erant Episcopi per litteram (c) sed erant Presbyteri per litteram.

ram (e). Relinquitur igitur, sub nomine Episcoporum B. Clementem Presbyteros intellexisse. Plures sane fuerant, qui & senioribus temporibus idem cum B. nostro Clemente senserant. Unum mihi Theodoreum testem adduxisse sufficiat. (f) ἐπισκόπους τοὺς πρεσβυτέρους καλεῖ (τ. ε. Ἀπόστολος) ἀμφότερα γὰρ ἔιχον κατ' ἕκεīνον τὰ ὄνόματα. At Theodoreus, seculo V. demum floruit. Brevisima est regula, sed utilissima: una eademque res, variis modis bene fit. Sed quis tot diversa capita, sub unum pileum revocabit! Certe ab ætate illorum temporum, cum majori studio martyria, quam Episcopatus quærebantur: Omnis supra ceteros fratres eminendi cupido, abhorribat. Quod si quis enim, altiora præ aliis spiraret, seque ceteris anteferre conaretur: is scelestissimus mortalium habebatur. Quare etiam Paulus Samosatenus, hoc nomine a synodo Antiochena notatus est, quod in Ecclesiasticis conventibus pompam adfectaret: Atque sibi Cathedram eminentiorem parari jussisset; quæ a Christi discipulo aliena essent. Denique quod is sæculares dignitates induisset, & maluisset vocari Ducenarius quam Episcopus. (g) Quid hoc sibi vult, quod Ducenarius adpelletur Paulus ille Samosatenus? ita id Beveregius explicat (h) Paullus itaque inquit una cum sacerdotio, Romanum etiam Magistratum gessit. Immo quidem Ducenarius fuit; talis nimurum Magistratus, cui ducenta sestertia in annum Salarium ab Imperatore constituta sunt. Debet is hanc interpretationem Salmatio quam & Valesius adoptavit. (i) Id quidem Patres isti non scribunt Paullum ab Imperatore Ducenarium fuisse constitutum; nec Eusebius quod sciam, usquam id tra-

tradidit : sed id solum Patres isti ajunt : *Paullum per fraudes, dolos, scelera, in ea se ingessisse; quæ ad illum non pertinebant : & lucrum turpe captasse, quippe qui pietatem quæstum esse putabat.* Cum enim Aurelianus vix finita Synodo, ferrum & cædes in Christianos meditaretur ; (k) quis credat illum ad tam splendidos Magistratus obeundos, Christianorum Episcopos promovisse, quibus tam ampla stipendia singulis annis solveret ? Evidem DUCENARIOS inde ita appellatos puto, quod iis non de majore summa quam nummis ducentis judicare licebat. Nam Suetonius (l) *Augustum Imperatorem scribit ad tres Judicum decurias quartam addidisse, ex inferiore censu; quæ DUCENARIORUM vocaretur: judicarentque de levioribus summis.* Quanta autem illa summa fuerit, ex Martiali disci potest. (m) *Nunc cauñas, inquit agis, & DUCENA quæris.*

- (a) In Codice Canonum a se illustrato p. m. 274.
- (b) §. 43. p. 63. (c) §. 44.. p. m. 66. (d) §. 54. p. 79.
- (e) §. 47. p. 71. (f) Ad vers. I. in Epist. ad Philip. c. I.
- (g) Euseb. Hist. Eccles. Lib. VII. c. 30. (h) In Codice Canonum Ecclesiæ Primitivæ vindicato Lib. II. cap. VIII. pag. 239. (i) In Notis ad citatum locum Eusebii (k) Euseb. ibidem circa finem capit. 30 mi. (l) Sueton. in vita August. cap. 32. (m) L. VIII. Ep. 16.

§. X.

Multi Justinum Martyrem, in narratione illa, de Statua Simoni Mago, Romæ iu insula Tiberi posita; ἀβλεψίας accusant. (a) Atque ut Justini hoc testimonium refellant, lapidis illius auctoritatē

tem adducunt, qui Gregorio XIII. Pontifice, Romæ in insula Tiberina inventus est. (b) Inscriptio in ea legebatur.

SEMONI SANGO DEO FIDIO SACRVM
SEX. POMPEIVS. S. P. F. COL. MVSSIANVS
QVINQVENNALIS DECVR BIDENTALIS
D. D.

Mihi quidem nunc animus non est, omnium eorum, qui hic a nobis dissentunt rationes enumere; aut singillatim argumenta ea, quibus hanc narrationem confutatum ire conantur, sub examen vocare. Nobis vero sufficiat Cl. VALESII in Lib. II. (c) Histor. Eusebii adnotamenta, hic loci expendere. *Imperitia ille inquit, latinæ linguae lapsus est Justinus, qui Statuam Semoni Sango positam, Simoni Mago sacratam fuisse putaverit; vicinitate nominum deceptus.* Insignis hæc injuria est quam V. Cl. Justino infert: cum eum, ne prima quidem linguæ latinæ elementa tenuisse adfirmat. Dicere hæc non sufficit sed probare etiam oportebat. Quem enim fugit, eo tempore quo Justinus vivebat, tam vulgarem linguæ latinæ fuisse usum, ut tunc, pro se quisque in id elaboraret, ut latine loqueretur. Nemo certe vir cordatus id facile sibi persuadebit, tam insignem Philosophum qualis sua ætate Justinus fuerat, hac fuisse supina negligentia: ut etsi is diu Romæ versaretur, interea tamen, ne elementa quidem linguæ latinæ perdisceret. Eum enim diu Romæ egisse: paullo post docebo. Sed an similis imperitiæ Tertullianum, in lectione illius inscriptionis Valesius accusabit? At accusatorem egregia Tertulliani monumenta confutabunt. Certe Tertullianum magnam in rebus

bus enarrandis, inquirendis, adhibuisse diligentiam; tot egregia veterum monumenta ab eo nobis servata, testantur. Neque quisquam cogitare potest Tertullianum, verum scribere de statua non potuisse. Is enim pæne per omne tempus vitæ suæ, Romæ versabatur. Quis ergo facile sibi persuadeat, hos bonos viros, in tam gravi scripto, quod ad Imperatorem ac Senatum Romanum perferrri volebant; ejus generis narrationem scribere vel voluisse, vel ausos fuisse, quam ante non recte perspexerant, nec rite explorabant? Ego saltem in id induci non possum ut credam, tam candidos viros; fabulas, immo mendacium putidissimum, ad ampliss. Senatus Populique Romani confessum, publico Christianorum nomine scribere sustinuisse. Sed talia narrantes vel pueri Romani exsibilare potuissent. Cur ergo hos mendaces scriptores, nemo Ethnicorum castigabat? Ad hæc quis unquam tam lepidum litteratum caput vidit, qui hæc verba, inscriptionis, ad literam (a) productæ: *Sextus Pompeius, Sexti Pompeii Filius, Collinus Mussianus; Bidentalis Dècur,* pro his legeret; *Senatus Consulto, vel Senatus Populusque Romanus posuit?* At non unum aliquem, Simonem Magum Statua posita honorasse, ait Tertullianus & Justinus: sed Imperatorem & Senatum Romanum (b). Enimvero Tertullianus ita eos-compel-lat: *sed digne, inquit, Imperatoribus defunctis honorem divinitatis dicatis, quibus & viventibus eum addicatis . . . cum SIMONEM MAGUM Statua sancti Dei inauratis, de Pædagogis aut aulicis nescio quem cinædum Deum facitis.* Illi ergo Simoni Mago statuam ponebant, qui Imperatoribus honores divinos decreverunt. Nemo autem nescit ad Senatum

Romanum consecrationem seu ἀποθέωσιν Herorum pertinuisse. Verum ex loco Tertulliani nunc descripto, ad alterum Cl. Valesii argumentum nascentur mihi responsio; qui ita pergit: *Quasi vero, ait, Romani Magum ac Præstigiatorem adhuc viventem consecravissent; aut quasi Romani Deum addicto Epitheto sanctum vocaverint?* An virum doctum id fugere potuit, multos ex Imperatoribus Romanis eo dementiae processisse; ut vivi adhuc pro Diis haberi vellent? quibus non raro etiam Senatus divinos honores ex adulazione deferri voluit. Solus Suetonius in hanc rem exempla monstrabit. Certe sub Claudio cuncta atrocia atque pudenda Romæ fuisse celebrata Tacitus Annal. Lib. XV. memoriae prodidit. Tertullianus etiam clarissime scribit VIVENTIBUS etiam, divinos honores fuisse delatos. Quid? quod etiam Neryllino vivo statua posita fuisse videtur (e). Iste autem cinædus cuius Tertullianus meminit, procul omni dubio Antonius erat: quem Hadrianus Imperator in delitiis habuit. Forma eum liberali fuisse, & in lunam collocatum seu consecratum; Tatianus Affyrius observavit. (f) Quem prostitutæ vitæ adolescentem, Justinus sua ætate vixisse refert. (g) Id vero prorsus falsum est, hoc a Romanis non frequentatum, aut a moribus eorum alienum fuisse; Deos suos SANCTI titulo ornare. Enimvero non modo Virgilius NUMINA SANCTA PALLADIS dixit (h) & Ovidius DEOS SANCTOS (i), sed etiam Plinius ita alicubi loquitur: Eumithren Beli gemma SANCTISSIMI DEORUM sibi Affyrii adpellant. (k) Apud Gruterum plures ejusmodi Tillemontius observasse dicitur. Homines autem Sanctos adpellatos fuisse dubitari nequit.

Sic

Sic apud Gruterum: (l)

ANICIVS PAVLINVS
SEMIGNIVS SANCTVS - R .
PROCONS. AFRIC: CONS.

Nunc jam argumentis , narratio Justini com-
munienda est. Quodsi facultas & voluntas verum
scribendi , in aliquo reperitur : non est profecto
cur amplius de fide illius dubitemus. Hæc au-
tem in Justino Martyre desiderari non posse jam
confirmatum ibo. Justinum M. de statua Simo-
ni Mago posita verum potuisse scribere ex eo cla-
rissimum redditur ; quod is teste Eusebio (m)
ἐπὶ τῆς Ρώμης τὰς διαλογίας ἐποιεῖτο Romæ domicilium
constituit. Pari modo constans ejus animus , &
ad mala quævis imminentia, a Samaritanis perfe-
renda mens imperterrita , de voluntate ejus , quod
is verum scribere in animo habuit : certiores nos
faciunt. Tanta enim audacia de Simone Mago
se locutum esse ait ; ut verum dicere voluerit ,
etsi id ei certum foret , statim se a popularibus
suis Samatitanis , qui Simoni illi impostori adhæ-
serant ; discerpi debere. (n) Quare luculentissi-
me de Simonis illius gestis scribit , quod ea quæ
de eo quidam circumferunt , falsa & commenti-
tia sint : atque populares suos , ut & alios stoli-
dissime illum summum Deum credere. Hinc de
hoc arguento , se Cæsarem ipsum , ἐγγράφως
compellasse commemorat. (o) Jam vero λέγειν
τι ἐγγράφως apud Eusebium (p) non aliud est ,
quam Scripto publice tradito aliquid confirmare ,
& de aliqua re testari. Ruffinus certe ἐγγράφως
λέγειν vertebat : *apud Acta profiteri.* Cui hoc Ju-
stini geminum est ; ἐγγράφως καὶ σαρα προσομιλεῖν.

Quanta autem fide in rebus tradendis Justinus versari voluerit : id nobis argumento esse potest , quod is ipse , eum qui verum possit dicere , nec tamen id facit a Deo judicatum iri pronunciat. (q) Nonne vero animum satis de Historiæ certitudine edoctum illud ostendit , cum Justinus M. Imperatorem ac Senatum rogat , ut statuam Simoni Mago positam demoliantur ac evertant ? Denique uti candidum Scriptorem addecebat , Justinus Imperatorem ac Senatum orabat , ut supplicem ejus libellum examinent , vera an falsa ea sint , quæ ille ad eos scribebat. (r) Nunc itaque integro agmine argumenta pro Justini narratione communienda adduxi , quorum duo vel tria , eaque levissime in Dissertatione mea nuper attin- gebam.

Quamquam vero hanc ego Justini & Tertulliani , de Statuæ Simoni Mago Romæ posita narrationem , fide dignam esse sentiam : nolim tamen quemquam id de me suspicari , quasi vero , fa- bulosam illam etiam , Simonis istius Impostoris , opera S. Petri factam ex aëre præcipitationem , veram esse censem . Hujus generis historiolas , ego lubens iis relinquō , quorum & proram & puppim fidei , lugenda illa *Patrum* vel inquam *Le- genda* constituunt . Illud vero mihi testatissimum est , Petrum eum Romæ fuisse ; tum mortem illic crudelissimam cum laude subiisse . Id quod Irenæus (s) Clemens Alexandrinus , (t) Ter- tullianus (u) , Origenes (x) adfirmant . Mitto salios senioris ævi scriptores , Lactantium , Eu- ebium & reliquos ; quos apud Ecclitissimum CAVE (y) repieres . Quodsi in hoc negotio fi- dem his scriptoribus abjudices : ego sane non vi- deo ,

deo, cur non ceteras omnes narrationes quas-
cunque Patres illi scriptis commendabant, repu-
diare possis. An vero annis XXV. S. Petrus Ro-
mæ Episcopatum tenuit? est hæc quæstio lon-
ge diversissima. Hoc enim, cum rationibus
Chronologicis pugnat; id quod Illustris CAVE
& Celeb. Frider. SPANHEMIUS Fil. erudite ut
solent uterque demonstrarunt. Quibus in hoc
negotio, lubens calculum adjicio. Nollem ta-
men hinc, hæc inficeta admodum, deduci con-
fectaria: Petrus Romæ annis XXV. non erat:
ergo ne Romæ quidem fuit. Item, Petrus Ro-
mæ versabatur ac docebat: efficitur itaque, il-
lum ut Episcopum stricte ita dictum Ecclesiæ Ro-
manæ præfuisse. Enimvero quamquam S. Pe-
trus ordine, ac honoris aliqua testificatione, ce-
teros Apostolos anteibat: eadem tamen Petri &
Paulli erat auctoritas: uterque in Ecclesia ea ædi-
ficanda & solidis fundamentis superstruenda labo-
rabant: uterque Episcopi urbis erant: quippe
qui Ecclesiæ Romanæ inspiciebant, dum apud
eos morabantur. Quare etiam Epiphanius, ho-
mo veterum memoriarum non segnis indagator,
Petrum ac Paullum primos urbis Romanæ Epi-
scopos hoc sensu adpellabat. (z) Etenim Romæ,
inquit, Primi (Episcopi) erant Petrus & Paullus:
Apostoli idem & EPISCOPI. Deinde Linus tum Cletus,
Clemensque qui Petri & Paulli æqualis erat. Ex hoc
igitur Epiphani loco, pulcre Eusebii (w) locus
illustrari & clarius intelligi potest. Θεμελιώσαντες δὲ
καὶ ὀποδομήσαντες διὰ μακάριοι ΑΠΟΣΤΟΛΟΙ τὸν ἐκ-
κλησίαν, λίγῳ τὸν τῆς επισκοπῆς λειτουργίαν ἐνεχειρί-
σαν. Fundata jam & ædificata Ecclesia beatissimi
APOSTOLI, Episcopatus officium Lino tradiderunt.

Qui ergo erant illi Apostoli, quorum Eusebius meminit? non certe alii, quam quos Epiphanius nominabat: id est Petrus & Paullus. Sed manum de tabula.

CECIDI EGO? CADET QUI SEQUETUR.
LAUS EST PUBLICA!

- (a) Justin. Apol. I. §. 26. 56. pag. 59. 77. (b) Baronius in Annal. ad ann. XLIV. (c) Cap. XIII. pag. 32. (d) Apolog. advers. Gentes. cap. XIII. (e) Athenagor. Legat. pro Christianis §. 26. pag. 304. (f) In oratione advers. Græcos. §. 10. pag. 252. (g) Apol. I. §. 29. pag. 61. (h) Aeneid. III: 4. 543. (i) Amor. III. 8. 54. (k) Histor. Natural. Lib. XXXVII. cap. 58. (l) pag. 353. Num. 5to. (m) Histor. Eccl. Lib. IV. c. 11. (n) Dialog. cum Tryphon §. 120. pag. 214. (o) Ibid. (p) Hist. Eccl. Lib. IX. cap. 5. (q) Dial. cum Tryph. §. 82. pag. 179. (r) Apol. I. §. 56. pag. 77. (s) Advers. hæreses L. III. c. 11. 3. (t) Apud Euseb. L. II. c. 15. (u) De Præscript. cap. 36. & de Baptism. cap. 4. (x) Tomo. III. in Genes. apud Euseb. L. III. c. 1. (y) Historiæ Litterar. Volum. I. p. 7. (z) Advers. Carpocrat. Hæres. XXVII. Videsis & Irenæum advers. Hæres. Lib. III. (w) Euseb. Hist. Eccl. Lib. V. cap. 6.

T A N T U M.